

6. s selitvami napolnjen dan: bleščanje praznega prostora v črki in ti, ki se poslušáš v nemirnem spanju. tvoji roboi in njihovo mahanje. mladi sadovnjaki in zorenje. medene rjuhe prve postelje in imena za vse, kar ni dotaknjeno z besedo. in pivniki solz.

odtisi prvih odhodov in slovo tišine. zbiralnik v spominu, ki ni več tvoj. kar se je usulo v drugi čas, in minilo. le pozabljeno drhti na dnu dihanja. in zdaj? stezosledci so in potovanja, kjer se naseljuješ. a v tvojih sledeh: v rjuhe zavita beseda in molk sadja.

7. zibelka trudnosti, zagovor zvenečega zraka: prebujanje se iz ljubezni izmotava. dremave sinice, kot da so prvič presenečene nad izginjanjem mehkode. gnezdenje v trebušnih pregibih se končuje, bosí in prazni vstajajo zbiralci sna iz svojih deklic.

nikogaršnji spanec ponikne v slepo pego, se morda vidi njegova golota v ohlajenih naročjih? ko prvič slečeš dihanje, še imena ne najdeš. kar je na tej strani stvari, uhaja in se ne pusti izgovoriti. v brezvetrju prazna sidrišča: je to skrivnost sna?

Václav
Daněk

Kako sva lila zvon

*Daněk*ov lirski prvenec *Kako sva lila zvon* (*Jak jsme lili zvon*), o katerem smo v *Sodobnosti* že pisali (1980/4) — uvodno pesem z istim naslovom pa objavljamo v pričujoči številki — je bil izbran za najboljšo pesniško zbirko praške založbe *Mlada fronta* v letu 1978. Tudi češka kritika jo je soglasno sprejela. »Skladnost se mu je posrečila brez nepotrebnega tavanja, že takoj prvič zanesljivo in z gotovostjo rojenega

pesnika. Geneza osupljivo zrele, jasne in tehnično dovršene Daněkove poetike ni naključna, pripravljala se je dvajset let.«

Do takrat je Daněk objavljaj svoje pesmi v revijah in v oddajah češkega radia le redko. Največjo pozornost je vzbudilo njegovo samoniklo raziskovanje na področju t.i. konkretne semantične poezije v tekstih, ki so bili objavljeni v praški literarni reviji Světova literatura. Izdal pa je zato več kot trideset knjig prevedene poezije (Ikbal, Annenski, Blok, Jesenin, Mandelštam, Tyčyna, Kosztolányi, Charms, Wöres, Tarkovski, Okudžava, Voznesenski, Kušner, Ahmadulina itd; iz slovenščine je prevedel Prešernove gazele.

Zakaj ste z izvirno poezijo nastopili tako pozno? In zakaj ste medtem toliko prevajali?

Prvo pesem sem objavil leta 1945 v časopisu Žatecký kraj, ko sem imel šestnajst let. Bila je protifašistična, veselila se je vrnitve severnočeškega obmejnega ozemlja na prvotni zemljevid ČSR. Vse do danes se je ne sramujem. Potem pa mi je študentska revija natisnila prevod iz angleščine (H. V. Longfellow: Deževni dan). V tej pesmi so kapljice pogrkavale, šel sem za zvokom in ritmom, na prstih sem štel jambe. Prevzemala me je atmosfera te pesmi, podobna mojemu spleenu zaradi dekleta, ki me je tedaj pustila. Takoj nato sem prevedel iz ruščine tekst Čajkovskega romance za svoj pevski nastop na gimnazijskem večeru in sem bil ponosen na to, da pojem »svoje besede«. Že takrat me je zagrabila ta smešna strast umetnosti — da prezrcalim pesem iz enega jezika v drugega, ta hedonizem v reprodukcijskem procesu ustvarjanja. Zagrabila me je ta otroška igra in hkrati pustolovstvo, ta nevarni boj dveh jezikov, v katerem moram najti svojo lastno rešitev, svojo pot k zmagi.

Prevajanje poezije je obsedenost, čudovita obsedenost. Moj tekmeec, pesnik, je bel, jaz sem črn. On ima prednost, da začne najino šahovsko partijo, v kateri nočem izgubiti, čeprav vem, da je to mojster, kajti svoje tekmece si izbiram in ne prevajam po naročilu. Moram se mu torej postavljati po robu z utrudljivo marljivostjo, vztrajnostjo, s približno isto izobrazbo (poznavanjem šahovske teorije), toda tudi s svojo lastno senzibilnostjo, fantazijo, možnostjo, da se borim vse do sklenitve miru. Vse do te končne postaje, kar mi pomeni zmago, kajti izgubim lahko le s slabim pesnikom. Proces te dvojne bitke z besedo prinaša tisto slast, obsedenost, opojnost. Vedno me je prevzemal le ta proces — vse do konca, do končne rešitve vsake pesmi in vsake knjige. In vse knjige, ki sem jih prevedel in izdal, so zame le še vojaki v škafli. Zato sem s svojimi lastnimi verzmi nastopil tako pozno, iz svoje prevajalske prakse in iz dolgoletne prakse redaktorja tuje poezije vem, da je na svetu dovolj dobrih pesnikov tudi brez mene. To mislim tudi danes, čeprav nisem zdržal. Kljub vsem izkušnjam, kljub zaklinjanjem, da mora biti pesnikovo ime neznano kot pri narodni pesmi, nosim lastno kožo na prodaj.

Kaj zdaj mislite o odnosu pesnik — prevajalec? Zakaj niste zdržali, zakaj pravzaprav nosite svojo kožo na prodaj?

Lahko bi ostal pri tem šahu, kjer ima igralec na razpolago štiriinšestdeset polj za vse svoje variante. Forma je dana, variant pa je neskončno, čeprav je število polj omejeno. Raje si bom izbral primerjavo na drugem

področju. Delo prevajalca je podobno delu gradbenega mojstra, ki uresničuje projekt svojega arhitekta. V originalnem jeziku je ta pesem izdelana hiša. Toda do tega svojega, do drugega jezika mora prevajalec hišo ponovno postaviti po projektu, ki ga ima pred očmi. In pred vsemi drugimi čuti. Šesti čut, prizadevanje za absolutno natančnost v vsebini in formi, je izdan, ker nima tega adekvatnega, tega idealnega gradbenega materiala. Ker pesem živi v jeziku, v materinem jeziku, v tem praprvtotnem. Nam pa je dano, da projekt svojega arhitekta v prevodu bolj ali manj pokvarimo. Čeprav hočemo, da bi se tudi naši bralci v tej tuji hiši dobro počutili.

Dobesedne prevode (francoske, italijanske, nemške, angleške), ki razlagajo le vsebino, odklanjam. Pesnik ni kronist. In njegova sila, moč in magija so v načinu sporočanja. V tem neponovljivem, prvotnem ritmu podob in občutij, v tej atmosferi pesmi, ki ima sistem in krhek življenjepis v lastni formi. Če je ne ohraniš, ubijaš!

Vi pa še sprašujete, zakaj nisem zdržal, zakaj končno nosim svojo lastno kožo na prodaj! Uresničujem svoje hrepenenje po svobodi. Nič od tistega, kar sem prevedel, mi ne pripada. Sistem, forma, pesem, opica. Vse to sem bil jaz. Potem sem se zaljubil. Zaljubil sem se na smrt. Dojel sem razliko med prevodnim ustvarjanjem in prvotnim, kjer utripa del mojega življenja, ne tujega, ne posredovanega. Čeprav so si človeška življenja in ljubezni, občutja in usode od nekdaj tako podobni.

Kaj k temu vsemu, o čemer sva govorila, pravita vaši naslednji pesniški zbirki Svet sta dva (Svět jsou dva) in Hiša sonetov (Dům sonetů)?

Obe zbirki bosta izšli letos spomladi, četrta je še v rokopisu, imenuje se Gazele in krogi (Gazely a kola). Toda, sprašujete, kaj k temu, o čemer sva govorila, pravita naslednji zbirki. Ker pesmi ne morejo govoriti, bom skušal odgovoriti zanje: Smo otroci velike ljubezni, pisane v dnevnik. Ta tepec, naš oče, pravi, da smo ljubki otroci. Brez matere bi bile veter.

(Pogovor je vodil Fr. Benhart)

Kako sva lila zvon

ko je razsajala na češkem kuga zla nadloga iz egipta
takrat sem te že ljubil pa četudi še živela nisi
in pri življenju niti jaz še nisem bil

bolezen z ogrskega in iz vladavine nemške se širila je k nam
prinašala oči je rdeče jezik počrnel vročino modre ustne
mehurje v hrbtu bule pod pazduho
in bljuvanje krvi dne tretjega pa pot na britof

ljudje pa trumoma so padali
od tisočih poldrugi sto jih je umrlo
celo prestolnica je prebivalstva velik del zgubila

ti pa lahko bila si le v globini tihosti
 kjer voz mrliški vozil ni ker niso nikdar ga premogli
 ker so imeli le zvonove ki vlivali so jih
 da bi jim stiska iz zvonikov jih za havbice jemala

si še ti ali nisi več za kužnim plotom
 kjer vislice opremljene so z grožnjo oblasti

KDOR VSTOPI SEM OBEŠEN BO
 ah po vseh teh smrtih

po vseh teh smrtih bakrih cinih srebrnih glinah
 po vseh prekletih pesmih zvonovinah
 po vseh teh lunah in pollunah brez kobilje žime
 po lovu jazbeca na jerebičja gnezda
 po vseh teh počenih zvonovih v blato potopljenih

priklatil sem se do tvoje vasi
 in sem zagledal da
 si
 pohabljena si sraka s krilom zlomljenim skakljaš po tleh
 iztezaš glavo iz kopriv v ta grozni svet

kričiš ne — sikaš v govorici kačjih prednikov *kar bejš pa pusti nas živet*
 in kličeš nadme pse v očeh pa ti roje čebele

si sama glina saje požganica tvoji psi pa podivjani
 so lačni in sprašujejo kako kaj tekem

jih kličeš k sebi jih krotiš jim prigovarjaš v bran pred mano
 četudi vidiš da prijezdil sem na rjavki dobri volji

in z oslom ki ljubezni poln v diru ji je kos
 zdaj pa neumno se smehlja in vljudno tebi se priklanja

z rokami zvon ti riše v zraku nato še drugi zvon in tretji
 in riga kot trobenta bojna ko pogum izvablja

ne boj se zlezi ven iz teh kopriv jaz rabim te
 saj tukaj boš umrla kakor tudi mi me slišiš ne tako ne moreš

si sama

si sama le z zvonovi vasi
 nekoč moril je tukaj kužni dah
 kot gad mi sikaš vendar si
 iz lukenj vame sikaš strah
 in iz oči v njih srd in led
 lepoto sikaš v buren svet
 z menoj pa vtisa ne deliš
 da ti si ona jaz pa on
smrtnjak pa misliš nosi križ
 in jaz te vabim
 ulit le pridi
 zvon
 sem risal zvon ti v zrak in ti si kislo se držala
je jalov jalov jalov je tvoj zvon

zalučala si vame grudo in ujel sem jo
 poduhal sem jo in obračal v dlaneh je dihala
 in voljna je bila kot krof jaz pa sem pel ji glina
 ti glinica pristrčna oblekla bova zvon

in veter iz kopriv v obraz besede mi je vžgal
ti blebetav blebet na mojo glino se razumeš kakor zajec se na boben

sem rekel vem kako uliti zvon želim te zraven pridobiti
 stopila ven si iz kopriv nič več se kislo ne držiš
 in glavo naslonila si na hrbet psa

sem rekel vem kje baker cin stanujeta in kje srebro bi nama dali
 in vem kako vse to zmešati gnesti in kako taliti tudi vem

in koliko premoga bi rabila vem
 le dobre gline ne poznam

poznam jo pravzaprav v dlaneh sem jo valil saj ona je
 to vem

diši kot po plenica ki so jih oprali
 povila bova vanje
 otročka zvon

otroček zvon se v ognju že poraja
 in jaz ga nimam več jaz sem ugasla
 je šla tu kuga šla je kužna raja
 morana z njimi smrtnica je šla
 in vsi ljudje so padali do tal
 kot s koreninami vred gozd izpuljeni
 le star in slep zvonar je še ostal
 velika kuga zla okužila ga ni
 potem pa jaz misleč da vse pač mine
 z menoj je radodaren bil ljubeč
 zaupal mi je tajno večne gline
 in z glavo med dlanmi sem bil mu všeč
 je rekel pridi ogenj zakrešiva
 zažgiva strehe prage in korita
 peklensko seme skupaj zогleniva
 petelin rdeč naj kugo nam pometa
 požar pobral je vse še moje mlade dni
 in kočo lipo polje plot zemljo
 le curek preko skal do morja se vali
 kar je bilo
 v pepel
 je šlo

s pepelom žalostna ne straši zobje so tvoji zdravi le pokaži jih
 saj nisem konj
 samo da konja preko repa uzdaš
 in ti si mešetar
 ti blobotulja
 pod nebom glavo imaš in pete tik pepela
 želel sem tvojega nasmeha
 z lažjo iz pekla bi se zmazal
 verjemi nisem mešetar
 kako boš to dokazal
 samo z življenjem če besedam ne verjameš
 povej kje baker cin imaš kje je srebro za zvon
 tam kjer najljubša moja rjavka z oslom
 hlev ima

in kdo bi tukaj moj koprivni gaj zalival
 morda brat dež če hočeš z njim domenil se bom jutri
 le s kakšno govorico

s človeško
obvladaš jo prav po kradljivško

moj bog potem pa vsaj čez noč me vzemi
kam vendar

s teboj grem rad celo v koprive
v koprive tja pomignila je in mi rekla
glej to je moja soba volčja kletka kdaj
tema kot v peklu in rešetke kot iz pekla
kjer rastejo koprive tam so vice zdaj
odkod ti tale izmed uročljivih koč
umrlo psico je nekoč krasila
oh le kateri sem po vrsti mož
ki v noči ga v toploto bo zavila

z volkovi paril pse je včasih oče
iz kužne jih vasi je z bičem gnal

sem stopil noter od te kamre volčje
bolj ljubke nisem videl še nikdar

dišala je po vsem kar ni molitev
z življenjem in še s smrtjo za nameček

in ponudila mi je usta v pomiritev
in v usta sem ji rekel
človeček

človeček tvoj obraz v obliki je oblice
in prsi vzvalovljene kot pogled od vlašima*
odpri se

blaniški vitezi hitijo že domov

končala se je kuga je po veliki bitki
morana pušča že pri miru zvonec

* Vlašim — srednječeško mestece, v bližini je gora Blaník, pod katero baje spijo vitezi, ki pridejo češkemu narodu na pomoč, ko bo najhuje.

in zdi se da se ulil bo lep zlat dež
pa midva bova ga pod radodarno streho zamudila
pod stolpom ki zasul je nama kletko

ne sikaš vame več kot gad na babjeka
ki vabi z veščami v močvare

in s pograda odrivaš volčjo kožo
v ušesih mi zvoniš
s telesom toplim
dišiš

dišiš zvoniš tekam sekam
rojiš prosiš zleti nekam
o žebelj moj
kar v raj s teboj

dišim zvonim tekaš sekaš
rosim prosim o ti bog naš
diši zvoni
po kobilah s konji

materina dušica naj bo moj zvon
prazvon iz zvonika bo moj vonj

diši kakor psica
zvoni kot metlica
ob kaluži rjavi
kjer zmešani dve glavi
na temnem robu blata
z življenjem se igrata

ponudi mete poprove mi vonj
ti si ona poklekniva jaz sem on

daj še le še le še
kot dež aprilski pleše
tvoj vonj tvoj vonj tvoj vonj

še preden nama noč odklenka
zvon
kobilica zelenka

kobilica pa s čričkom guga najin zvon je jutro
 POJDITE SEM POJDITE SEM POJDITE SEM
 zdaj nisva sama več rodila se je pesem
 POJDITE SEM POJDITE SEM POJDITE SEM
je jutro zadaj tisti svet pred nama božji hram
 POJDITE SEM POJDITE SEM POJDITE SEM
 kjer je tvoj star in slep zvonar od kuge neokužen
 KAR JE BILO V PEPEL JE ŠLO
z menoj je radodaren bil ljubeč in z glavo med dlanmi sem bil mu všeč
 KAR JE BILO V PEPEL JE ŠLO
zaupal mi je tajno večne gline umirajoč mi šepnil nič ne mine
 KAR JE BILO V PEPEL JE ŠLO
 zalučaj glino vanj je šepnil se bojiš? poduha zvonar jo in odvrne se križ
 POJDITE SEM POJDITE SEM POJDITE SEM

in z mojo glino je odletel roj čebel pa nepopikan ti v njen duh si se odel
 POJDITE SEM POJDITE SEM POJDITE SEM

zdaj nisva sama več rodila se je pesem
 POJDITE SEM POJDITE SEM POJDITE SEM

Prevedla Nives Vidrih in František Benhart

Tone
Peršak

Zapiski o sodobni slovenski dramatiki

I.

V soboto 31. oktobra 1981 so bili v dnevniku Delo objavljeni odgovori slovenskih igralcev, gledaliških režiserjev, kritikov, dramatikov, slavistov in gledaliških obiskovalcev na anketo o sodobni slovenski dramatiki, ki sta jo izvedla France Forstnerič in Marjeta Novak. Kot eno izhodišč svojih Zapiskov navajam tudi nekaj zanimivejših izjav iz te ankete. Režiser Aleš Jan sodi, da je »tudi slovenska dramatika v začetku 80-tih let dosegla svoj ponoven razcvet, vendar bolj v poskusih, scenarijih in poeziji kot v klasični dramatiki. V njej se usodna vprašanja..., recimo, kažejo zastrta v meglo, ki jih lahko rešujejo šele uprizoritve.« Igralec Iztok Jereb pa pravi: »Sodobna slovenska dramatika se preveč ukvarja s problemi avtorja samega in ožjega kroga ljudi, iz katerega avtor izhaja.« Njegovo trditev kot da poskuša razložiti gledališka kritičarka Majda Knap: »Večina sodobnih slovenskih dramatikov se loteva naloge, ki jo predpostavlja vaše vprašanje (izraz usodnih problemov našega